

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA

PHILIPPE LÉGER

prednesené 11. októbra 2005¹

1. Bráni právo Spoločenstva tomu, aby vznik zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcovi porušením práva Spoločenstva zo strany najvyššieho súdneho orgánu bol na jednej strane vylúčený v prípade výkladu právnych pravidiel alebo posúdenia skutkových okolností a dôkazov a na druhej strane obmedzený — okrem tohto prípadu — iba na prípady úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti?

2. Taká je v podstate otázka, ktorú položil Tribunale di Genova (Taliansko) v rámci sporu medzi podnikom námornej dopravy (v súčasnosti v likvidácii) a talianskym štátom v dôsledku poskytnutia priamych dotácií štátu v prospech konkurenčného podniku.

3. Táto otázka vyzýva Súdny dvor spresniť rozsah zásady zodpovednosti členských štátov za škodu spôsobenú jednotlivcovi v prípade porušenia práva Spoločenstva zo

strany najvyššieho súdneho orgánu, ktorú stanovil Súdny dvor v rozsudku z 30. septembra 2003, Köbler².

I — Právny rámec

A — Právna úprava Spoločenstva

4. Relevantnou právnou úpravou Spoločenstva v čase skutkových okolností vo veci samej je právna úprava štátnej pomoci a zneužitia dominantného postavenia obsiahnutá v Zmluve ES.

5. Čo sa týka štátnej pomoci, táto je predmetom zásadného zákazu. Článok 92 ods. 1 Zmluvy ES (teraz článok 87 ods. 1 ES) uvádza, že „ak nie je touto zmluvou ustanovené inak, pomoc poskytovaná členským štátom alebo akoukoľvek formou zo štátnych prostriedkov, ktorá narúša hospodársku

¹ — Jazyk prednesu: francúzština.

² — C-224/01, Zb. s. I-10239.

súťaž alebo hrozí narušením hospodárskej súťaže tým, že zvýhodňuje určitých podnikateľov alebo výrobu určitých druhov tovaru, je nezlučiteľná so spoločným trhom, pokiaľ ovplyvňuje obchod medzi členskými štátmi“.

6. Zmluva pozná viacero výnimiek z tohto zásadného zákazu. Iba niektoré z nich môžu byť dôležité z hľadiska konania vo veci samej.

7. V prvom rade ide o výnimku uvedenú v článku 92 ods. 3 písm. a) a c) Zmluvy v prospech regionálnych pomoci.³ Tieto je možné považovať za zlučiteľné so spoločným trhom.

8. Článok 77 Zmluvy ES (teraz článok 73 ES) uvádza iný typ výnimky, špecifický pre odvetvie dopravy, ak pomoc slúži na koordináciu dopravy alebo predstavuje náhradu za plnenie niektorých záväzkov súvisiacich s verejnoprospešnou službou. Takéto pomoci sú zlučiteľné so Zmluvou.

3 — Konkrétne sú v článku 92 ods. 3 písm. a) Zmluvy uvedené „pomoc na podporu hospodárskeho rozvoja oblastí s mimoriadne nízkou životnou úrovňou alebo s mimoriadne vysokou nezamestnanosťou“, a v článku 92 ods. 3 písm. c) Zmluvy „pomoc na rozvoj určitých hospodárskych činností alebo určitých hospodárskych oblastí, za predpokladu, že táto podpora nepriaznivo neovplyvní podmienky obchodu tak, že by to bolo v rozpore so spoločným záujmom“.

9. Ďalšia výnimka sa nachádza v článku 90 ods. 2 zmluvy ES (teraz článok 86 ods. 2 ES) pre podniky poverené poskytovaním služieb vo všeobecnom hospodárskom záujme. Tieto totiž „podliehajú pravidlám tejto zmluvy, najmä pravidlám hospodárskej súťaže, za predpokladu, že uplatňovanie týchto pravidiel neznemožňuje právne alebo v skutočnosti plniť určité úlohy, ktoré im boli zverené“. Táto výnimka je možná len v prípade, že „rozvoj obchodu [nebude] ovplyvnený v takom rozsahu, aby to bolo v rozpore so záujmami Spoločenstva“.

10. S výnimkou vnútroštátnych súdov je Komisia Európskych spoločenstiev v zásade jediná príslušná rozhodnúť o zlučiteľnosti štátnej pomoci.⁴ V tejto súvislosti podlieha kontrola vykonávaná Komisiou rozdielnym pravidlám, podľa toho, či ide o existujúcu pomoc alebo novú pomoc. Existujúce pomoci sú pod nepretržitou kontrolou následne po ich poskytnutí, aby sa overilo, či sú naďalej zlučiteľné so spoločným trhom, zatiaľ čo nové pomoci sú predmetom predbežnej kontroly pred ich poskytnutím, keď sú ešte len v štádiu zámerov.

4 — Neberiem do úvahy zmeny úloh Komisie a vnútroštátnych súdov, ktoré vyplývajú z nariadenia Rady (ES) č. 994/98 zo 7. mája 1998 o uplatňovaní článkov 92 a 93 Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva na určité kategórie horizontálnej štátnej pomoci (Ú. v. ES L 142, s. 1; Mim. vyd. 08/001, s. 312), keďže toto nariadenie nadobudlo účinnosť až po dátume, keď nastali skutkové okolnosti vo veci samej.

11. Aby mohla Komisia vykonávať túto predbežnú kontrolu, článok 93 ods. 3 Zmluvy ES (teraz článok 88 ods. 3 ES) ukladá členským štátom povinnosť oznámiť jej svoje zámery novej pomoci. Okrem tejto oznamovacej povinnosti sú členské štáty v zmysle toho istého článku povinné nevykonávať zámery novej pomoci, pokiaľ Komisia nerozhodla s konečnou platnosťou o ich zlučiteľnosti. Tieto dve povinnosti sú kumulatívne. Nová pomoc teda musí byť považovaná za protiprávnu, ak bola poskytnutá bez toho, aby bola oznámená Komisii, alebo ak bola riadne oznámená, ale bola poskytnutá pred tým, ako Komisia rozhodla v stanovenej lehote o jej zlučiteľnosti.⁵

13. Čo sa týka zneužitia dominantného postavenia, toto je predmetom všeobecného a systémového zákazu. Článok 86 prvý odsek Zmluvy ES (teraz článok 82 prvý odsek ES) uvádza, že „akékoľvek zneužívanie dominantného postavenia na spoločnom trhu či jeho podstatnej časti jedným alebo viacerými podnikateľmi sa zakazuje ako nezlučiteľné so spoločným trhom, ak sa tým ovplyvní obchod medzi členskými štátmi“. Aj tieto ustanovenia majú priamy účinok.⁷

14. Pravidlá Zmluvy vo veci štátnej pomoci a zneužitia dominantného postavenia sú použiteľné na odvetvie dopravy, v ktorom je zahrnutá aj námorná doprava.⁸

12. Tieto ustanovenia článku 93 ods. 3 Zmluvy majú priamy účinok, to znamená, že jednotlivcom priznávajú práva, ktoré sú vnútroštátne súdy povinné chrániť.⁶

B — Vnútroštátna právna úprava

15. V Taliansku je zodpovednosť štátu za výkon súdnej činnosti upravená zákonom č. 117 o náhrade škôd spôsobených pri

5 — Táto syntéza procesných pravidiel Zmluvy v oblasti štátnej pomoci nie je spochybnená nariadením Rady (ES) č. 659/1999 z 22. marca 1999 ustanovujúcim podrobné pravidlá na uplatňovanie článku 93 Zmluvy o ES (Ú. v. ES L 83, s. 1; Mim. vyd. 08/001, s. 339), ktoré nadobudlo účinnosť až po dátume, keď nastali skutkové okolnosti vo veci samej, a ktoré iba z veľkej časti prebralo existujúcu judikatúru Súdneho dvora v danej oblasti.

6 — Pozri najmä rozsudky Súdneho dvora z 15. júla 1964, Costa, 6/64, Zb. s. 1141; z 19. júna 1973, Capolongo, 77/72, Zb. s. 611, bod 6; z 11. decembra 1973, Lorenz, 120/73, Zb. s. 1471, bod 8; z 21. novembra 1991, Fédération nationale du commerce extérieur des produits alimentaires a Syndicat national des négociants et transformateurs de saumon, C-354/90, Zb. s. I-5505, ďalej len „rozsudok Saumon“, bod 11, a z 11. júla 1996, SFÉI a i., C-39/94, Zb. s. I-3547, bod 39.

7 — Pozri najmä rozsudok Súdneho dvora z 11. apríla 1989, Ahmed Saeed Flugreisen a Silver Line Reisebüro, 66/86, Zb. s. 803, bod 32.

8 — Čo sa týka pravidiel v oblasti štátnej pomoci, pozri najmä rozsudok Súdneho dvora z 12. októbra 1978, Komisia/Belgicko, 156/77, Zb. s. 1881, body 10 a 11. Pokiaľ ide o článok 86 ES o zneužití dominantného postavenia, pozri najmä rozsudok Súdneho dvora z 30. apríla 1986, Asjes a i., 209/84 až 213/84, Zb. s. 1425, body 39, 42 a 45.

výkone súdnych funkcií a o občianskoprávnej zodpovednosti sudcov [legge n° 117 (sul risarcimento dei danni cagionati nell' esercizio delle funzioni giudiziarie e responsabilità civile dei magistrati] z 13. apríla 1988⁹.

16. Sporná vnútroštátna právna úprava bola prijatá zákonodarcom na základe referenda z novembra 1987, ktorým boli zrušené právne ustanovenia upravujúce predtým túto oblasť.¹⁰

17. Článok 2 ods. 1 spornej vnútroštátnej právnej úpravy stanovuje zásadu, podľa ktorej „ktorákoľvek osoba, ktorá utrpela neoprávnenú škodu z dôvodu správania, aktu alebo súdneho opatrenia prijatého sudcom¹¹, ktorý sa dopustil úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti pri výkone svojich funkcií, alebo z dôvodu odopretia spravodlivosti, môže podať proti štátu žalobu na náhradu majetkovej ujmy, ktorú utrpel, ako aj na náhradu nemajetkovej ujmy, ktorá vyplýva z pozbavenia osobnej slobody“.

9 — GURI č. 88 z 15. apríla 1988, s. 3, ďalej len „sporná vnútroštátna právna úprava“.

10 — Dotknuté ustanovenia sa nachádzali v článkoch 55, 56 a 74 občianskeho súdneho poriadku. Vyplývalo z nich, že zodpovednosť štátu za výkon súdnej činnosti môže vzniknúť len v prípade úmyselného protiprávneho konania, podvodu alebo úplatkárstva.

11 — Podľa článku 1 sa sporná právna úprava vzťahuje na „na všetkých členov súdnych orgánov všeobecného, správneho, daňového, vojenského a osobitného práva, ktorí vykonávajú súdnu činnosť, nezávisle od povahy funkcií, ako aj na ostatné osoby, ktoré sa zúčastňujú na výkone súdnych funkcií“.

18. Druhý odsek tohto článku uvádza výnimku z tejto zásady, že „v prípade výkladu právnych pravidiel a posúdenia skutkových okolností a dôkazov pri výkone súdnych funkcií nevzniká zodpovednosť“. Takéto vylúčenie zodpovednosti štátu bolo, ako sa zdá, vyvolané snahou o zachovanie nezávislosti sudcov, ktoré je zásadou ústavnoprávneho významu.¹²

19. Pojem „hrubá nedbanlivosť“ v zmysle článku 2 ods. 1 spornej právnej úpravy zahŕňa viaceré prípady, ktoré sú vymenované v odseku 3 tohto článku. „Za hrubú nedbanlivosť sa považuje:

- a) vážne porušenie zákona vyplývajúce z neospravedlivej nedbanlivosti;
- b) tvrdenie skutočnosti, ktorej existenciu nespochybniteľne vyvracajú doklady v spise, z dôvodu neospravedlivej nedbanlivosti;
- c) popieranie skutočnosti, ktorej existenciu nespochybniteľne preukazujú doklady v spise, z dôvodu neospravedlivej nedbanlivosti;

12 — Pozri rozhodnutie Corte costituzionale z 19. júna 1989, č. 18, bod 10 (*Giustizia civile*, I, 1989, s. 769).

- d) prijatie opatrenia týkajúceho sa osobnej slobody v prípadoch neuvedených v zákone alebo bez odôvodnenia.“ neopodstatnený. Rozhodnutie o neprípustnosti môže byť predmetom odvolania, ako aj kasačného opravného prostriedku.¹⁴

20. Pokiaľ ide o pojem „odopretie spravodlivosti“, ktorý je rovnako upravený v článku 2 ods. 1 spornej vnútroštátnej právnej úpravy, ten je definovaný v článku 3 ods. 1 ako „odmietnutie, opomenutie alebo oneskorenie zo strany sudcu pri prijímaní aktov patriacich do jeho právomoci v prípade, že po uplynutí zákonnej lehoty na prijatie predmetného aktu účastník konania podal návrh, aby bol takýto akt prijatý a bez riadneho dôvodu nebolo prijaté žiadne opatrenie do tridsiatich dní, ktoré nasledovali po dátume podania uvedeného návrhu do kancelárie súdu...“.

21. Žaloba o zodpovednosť štátu za výkon súdnej činnosti je podaná proti predsedovi talianskej Rady ministrov.¹³ Návrh na náhradu škody, uvedený v rámci tejto žaloby, spôsobuje predbežné preskúmanie príslušným súdom, ktorý rozhodne o jeho prípustnosti. Podľa článku 5 ods. 3 spornej vnútroštátnej právnej úpravy je takýto návrh vyhlásený za neprípustný, ak nespĺňa podmienky a kritériá uvedené v článkoch 2, 3 a 4 tejto právnej úpravy alebo sa zdá byť zjavne

II — Skutkový stav a konanie vo veci samej

22. Roku 1981 podnik námornej dopravy Traghetti del Mediterraneo (ďalej len „TDM“) po uzavretí predbežnej dohody so svojimi veriteľmi podal žalobu proti Tirrenia di Navigazione (ďalej len „Tirrenia“) na Tribunale di Napoli s cieľom získať náhradu škody, ktorú mu tento spôsobil v rokoch 1976 až 1980 z dôvodu politiky nízkych cien (nižších, ako je výška nákladov), ktorú praktizoval na trhu námornej dopravy medzi pevninskou časťou Talianska a ostrovmi Sardínia a Sicília vďaka dotáciám z verejných prostriedkov.

23. Na podporu svojej žaloby TDM uvádza, že napadnuté správanie je aktom narušujúcim hospodársku súťaž v zmysle článku 2598 ods. 3 talianskeho občianskeho zákonníka, ako aj zneužitím dominantného postavenia, zakázaným v článku 86 ods. 1 Zmluvy. Žalobca sa rovnako odvoláva na údajné porušenie článkov 85 Zmluvy ES (teraz článok 81 ES), 90 a 92 Zmluvy.

13 — Pozri článok 4 ods. 1 spornej vnútroštátnej právnej úpravy.

14 — Pozri článok 5 ods. 4 spornej vnútroštátnej právnej úpravy.

24. Tento návrh na náhradu škody bol zamietnutý rozhodnutím Tribunale di Napoli z 22. apríla 1993. Toto rozhodnutie, proti ktorému sa žalobca odvolal, bolo potvrdené rozsudkom Corte d'appello di Napoli zo 7. januára 1997 najmä z dôvodu, že sporné dotácie zodpovedali cieľom regionálneho rozvoja a v žiadnom prípade nemali dopad na výkon činností prevádzkovania iných námorných spojení, ktoré boli konkurenčnými voči spojeniam prevádzkovaným spoločnosťou TDM, takže poskytnutie týchto dotácií nebolo v rozpore so Zmluvou.

25. Odvolací súd v protiklade s návrhom TDM nepovažoval za užitočné podať návrh na začatie prejudiciálneho konania na Súdny dvor Európskych spoločenstiev o výklad pravidiel Zmluvy v oblasti štátnej pomoci s cieľom zistiť, či pravidlá Zmluvy bránia poskytnutiu sporných dotácií.

26. TDM následne vstúpil do likvidácie, správca konkurznej podstaty (ktorého rovnako nazývam „TDM“) sa proti tomuto rozsudku odvolal. V rámci tohto odvolania žalobca znova žiadal polozenie prejudiciálnych otázok.

27. Rozsudkom Corte suprema di cassazione z 8. októbra 1999 bolo zamietnuté toto odvolanie bez toho, aby bol podaný návrh na začatie prejudiciálneho konania. Aj keď Súdny dvor nie je oprávnený preskúmať

obsah tohto rozhodnutia, aby usmernil vnútroštátny súd pri posúdení dôvodnosti spornej žaloby o zodpovednosť, ktoré patrí do výlučnej právomoci vnútroštátneho súdu, zdá sa mi potrebné zmieniť sa o tomto rozhodnutí, keďže zohráva kľúčovú úlohu v spore vo veci samej.

28. Čo sa týka údajného porušenia pravidiel Zmluvy v oblasti štátnej pomoci, Corte suprema di cassazione usúdil, že články 90 a 92 Zmluvy ES umožňujú vyhnúť sa v niektorých prípadoch, akým je aj predmetný prípad, zákazu štátnej pomoci s cieľom podporiť hospodársky rozvoj znevýhodnených oblastí alebo uspokojiť dopyt po tovaroch alebo službách, ktoré voľná hospodárska súťaž v plnej miere neumožňuje poskytnúť.

29. V tomto zmysle zdôraznil, že v období, počas ktorého boli poskytnuté sporné dotácie, mohla byť hromadná doprava medzi pevninskou časťou Talianska a jeho hlavnými ostrovmi z dôvodu nákladov s ňou spojených zabezpečovaná iba námornou cestou, takže bolo potrebné zveriť túto činnosť verejnému koncesionárovi, ktorý ju vykonával za stanovenú sadzbu. Podľa súdu však narušenie hospodárskej súťaže, ktoré z toho vyplývalo, nespochybňovalo zlučiteľnosť spornej štátnej pomoci so Zmluvou, vzhľadom na to, že TDM nepreukázal, že Tirrenia využila pomoc poskytnutú štátom na dosiahnutie zisku v súvislosti s inými činnosťami, ako boli tie, na ktoré boli dotácie poskytnuté.

30. Pokiaľ ide o žalobný dôvod založený na údajnom porušení článkov 85 a 86 Zmluvy, Corte suprema di cassazione ho odmietol ako nedôvodný, pretože činnosť námornej kobotáže nebola ešte v čase sporných skutkových okolností liberalizovaná a obmedzená povaha a obmedzený územný kontext tejto činnosti neumožňovali jasne identifikovať relevantný trh v zmysle článku 86 Zmluvy.

31. Pokiaľ ide o návrh TDM na polozenie prejudiciálnej otázky, tento najvyšší súdny orgán sa tiež domnieval, že nebolo nevyhnutné položiť takúto otázku, keďže riešenie stanovené Corte d'appello di Napoli v rozsudku napadnutom odvolaním bolo v súlade s judikatúrou Súdneho dvora, najmä s rozsudkom z 22. mája 1985, Parlament/Rada¹⁵, v oblasti dopravy.

32. Následne po vynesení tohto rozsudku Corte suprema di cassazione podal TDM na Tribunale di Genova žalobu o zodpovednosť Talianskej republiky (proti predsedovi talianskej Rady ministrov) s cieľom získať náhradu škody, ktorú mu spôsobil tento rozsudok.

33. Na podporu tejto žaloby TDM uvádza, že tento rozsudok sa zakladá na nepresnom výklade pravidiel Zmluvy týkajúcich sa hospodárskej súťaže a štátnej pomoci a na

nesprávnom predpoklade existencie ustálenej judikatúry Súdneho dvora v danej oblasti. Z toho vyplýva, že Corte suprema di cassazione týmto rozsudkom porušil hmotné právo Spoločenstva a súčasne nesplnil povinnosť položiť prejudiciálnu otázku, ktorá najvyšším súdnym orgánom vyplýva z článku 177 tretieho odseku Zmluvy ES (teraz článok 234 tretí odsek ES).

34. O tomto bode TDM tvrdí, že ak by bola položená prejudiciálna otázka, Súdny dvor by veľmi pravdepodobne podal výklad týchto pravidiel Zmluvy, ktorý by Corte suprema di cassazione priviedol k rozhodnutiu v prospech jeho návrhov. Dôkazom toho je podľa nej najmä skutočnosť, po skončení konania o preskúmaní dotácií poskytnutých Tirrenia až po období dotknutom konaním vo veci samej, (ktoré bolo začaté Komisiou v priebehu konania, na konci ktorého bol vydaný predmetný rozsudok), Komisia vydala rozhodnutie, ktoré zdôraznilo dôležitosť námornej kobotáže v Spoločenstve, ako aj obtiažnosť posúdenia zlučiteľnosti uvedených dotácií s pravidlami Zmluvy v oblasti štátnej pomoci.¹⁶ Podľa TDM môžu kritériá posúdenia použité Komisiou v tomto roz-

16 — Ide o rozhodnutie Komisie 2001/851/ES z 21. júna 2001 o štátnej pomoci poskytnutej Talianskou republikou námornej spoločnosti Tirrenia di Navigazione [neoficiálny preklad] (Ú. v. ES L 318, s. 9). Upreshujem, že týmto rozhodnutím Komisia vyhlásila za zlučiteľnú so spoločným trhom štátnu pomoc poskytnutú tomuto podniku v období od 1. januára 1990 do 31. decembra 2000 z dôvodu kompenzácie verejnej služby a schválila, s výhradou dodržania určitých podmienok, pomoc poskytnutú v období od 1. januára 2001 do 31. decembra 2004. Táto pomoc, kvalifikovaná ako nová, bola chápaná tak, že sa na ňu vzťahuje výnimka uvedená v článku 86 ods. 2 ES, okrem pomoci uvedenej v článku 87 ods. 2 a 3 ES.

15 — Rozsudok 13/83, Zb. s. 1513.

hodnutí, ktoré je potrebné zohľadniť pri posúdení zlučiteľnosti sporných dotácií, vyvrátiť analýzu Corte suprema di cassazione v spornom rozsudku.

o možnom rozšírení zásady zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva na výkon súdnej činnosti, Tribunale di Genova rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru nasledujúce prejudiciálne otázky:

35. Predseda talianskej Rady ministrov namieta proti tomuto návrhu na náhradu škody, podanému TDM, najmä z dôvodu, že článok 2 ods. 2 spornej právnej úpravy bráni vzniku zodpovednosti štátu v tomto prípade, pretože výkon predmetnej súdnej činnosti je spojený s výkladom právnych pravidiel.

36. V odpovedi na tento argument TDM uvádza, že táto právna úprava spôsobuje, že odškodnenie jednotlivcov za škodu spôsobenú zo strany štátu výkonom súdnej činnosti je obzvlášť ťažké, dokonca prakticky nemožné. Táto situácia je v rozpore so zásadami stanovenými Súdny dvorom v rozsudkoch z 19. novembra 1991, *Franco-vich a i.*¹⁷, a z 5. marca 1996, *Brasserie du Pêcheur a Factortame*¹⁸.

III — Prejudiciálna otázka

37. S ohľadom na tvrdenia uvedené účastníkmi konania a na ich pochybnosti

„1. Vzniká [členskému] štátu mimozmluvná zodpovednosť voči jednotlivcovi z dôvodu nesprávneho posúdenia sudcami tohto členského štátu pri uplatnení alebo neuplatnení práva Spoločenstva a najmä v prípade nespĺnenia povinnosti položiť prejudiciálne otázky Súdnemu dvoru, ktorú má na základe článku 234 tretieho odseku Zmluvy súd, proti ktorého rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok?

2. V prípade, že platí, že členský štát je zodpovedný za nesprávne posúdenie sudcami tohto členského štátu pri uplatnení práva Spoločenstva a najmä v prípade nespĺnenia povinnosti položiť prejudiciálne otázky Súdnemu dvoru, ktorú má na základe článku 234 tretieho odseku Zmluvy súd, proti ktorého rozhodnutiu nie je prípustný opravný prostriedok, je samotná vnútroštátna právna úprava v oblasti zodpovednosti štátu za nesprávne posúdenie sudcami prekážkou vzniku tejto zodpovednosti

17 — Rozsudok C-6/90 a C-9/90, Zb. s. I-5357.

18 — Rozsudok C-46/93 a C-48/93, Zb. s. I-1029.

— a je ako taká v rozpore so zásadami práva Spoločenstva — keď:

- vylučuje zodpovednosť v prípade výkladu právnych pravidiel a posúdenia skutkových okolností a dôkazov pri výkone súdnej činnosti,
- obmedzuje zodpovednosť štátu iba na prípady úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti sudcu?¹⁹

38. Po vyhlásení už citovaného rozsudku Köbler (vyhláseného po podaní návrhu na začatie prejudiciálneho konania), ktorý Súdny dvor zaslal Tribunale di Genova, ktorý po tom, ako vypočul účastníkov konania vo veci samej, rozhodol vziať späť prvú otázku, na ktorú už tento rozsudok odpovedal kladne a trval na svojej druhej otázke, takže už ostala iba jedna prejudiciálna otázka o tom, či „je vnútroštátna právna úprava v oblasti zodpovednosti štátu za nesprávne posúdenie sudcami tohto štátu prekážkou vzniku tejto zodpovednosti — a je ako taká v rozpore so zásadami práva Spoločenstva — keď vylučuje zodpovednosť v prípade výkladu právnych pravidiel a posúdenia skutkových okolností a dôkazov pri výkone súdnej činnosti, a keď obmedzuje zodpovednosť štátu iba na prípady úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti sudcu“.

IV — Zmysel a rozsah prejudiciálnej otázky

39. Tak ako je položená, má zostávajúca prejudiciálna otázka široký rozsah, pretože zahŕňa celú súdnu činnosť, a teda súdnu činnosť najvyšších súdnych orgánov a zároveň bežných súdnych orgánov. Treba uviesť, že žaloba o zodpovednosť štátu, na ktorej je založený spor vo veci samej, napáda jedine rozhodnutie najvyššieho súdu, proti ktorému nie je prípustný opravný prostriedok, a nie bežných súdnych orgánov, ktoré predtým rovnako rozhodli v tej istej veci.¹⁹ V tomto zmysle je teda potrebné preformulovať prejudiciálnu otázku tak, aby sa odpoveď Súdneho dvora obmedzila len na to, čo je pre rozhodnutie vo veci samej absolútne nevyhnutné.

40. Okrem toho, aby bolo možné ešte viac upresniť rozsah prejudiciálnej otázky, je potrebné uviesť niekoľko údajov o zmysle spornej vnútroštátnej právnej úpravy, ktorej údajná nezlučiteľnosť s právom Spoločenstva bola základom pre položenie prejudiciálnych otázok.

19 — Ako som už zdôraznil v mojich návrhoch v už citovanej veci Köbler (bod 38), hoci v prípade, keď nie je možný vnútroštátny opravný prostriedok proti rozhodnutiu najvyššieho súdneho orgánu, žaloba o zodpovednosť štátu je jediným právnym prostriedkom, ktorý umožňuje, *in ultima ratio*, zabezpečiť obnovenie poškodeného práva a v konečnom dôsledku zabezpečiť náležitú úroveň účinnej súdnej ochrany práv, ktoré jednotlivcom vyplývajú z právneho poriadku Spoločenstva, nie je tomu tak v prípade rozhodnutí vydaných bežnými súdnymi orgánmi, keďže sa proti nim je možné odvolať na vnútroštátnom súde.

41. Podľa Tribunale di Genova, ak sa táto právna úprava má použiť na tento prípad, návrh podaný TDM by sa zjavne mal považovať (ako to uvádza žalovaný) za neprípustný, keďže je založený na údajne chybnom výklade právnych pravidiel zo strany súdu, pretože tak nepoloženie pre-judiciálnych otázok, ako aj použitie pravidiel Spoločenstva na spornú situáciu sú výsledkom tohto výkladu.²⁰

42. Toto tvrdenie vychádza z premisy, že na základe spornej vnútroštátnej právnej úpravy výklad súdu „či už vo veci samej alebo nie, sa musí sám osebe považovať za správny“, takže je vylúčené, aby na jeho základe vznikla zodpovednosť štátu.²¹

43. Na pojednávaní talianska vláda podporila výklad spornej vnútroštátnej právnej úpravy, ktorý sa zdá byť značne odlišný od výkladu vnútroštátneho súdu. Podľa tohto výkladu vylúčenie vzniku zodpovednosti štátu upravené v článku 2 ods. 2 tejto právnej úpravy, čo sa týka výkladu právnych pravidiel, by neprípadovalo do úvahy za predpokladu, že by výkon tohto výkladu viedol k vážnemu porušeniu zákona vyplývajúcemu z neospravedliteľnej nedbanlivosti, v zmysle

ustanovení odseku 3 písm. a) toho istého článku. Tieto ustanovenia predstavujú výnimku z pravidla vylúčenia zodpovednosti obsiahnutého v článku 2 ods. 2, ktoré už je samo osebe výnimkou zo zásady zodpovednosti podľa odseku 1 toho istého článku.

44. Je pravda, že na prvý pohľad sa môžeme pýtať, do akej miery môžu prípady porušenia zákona upravené v článku 2 ods. 3 písm. a) spornej vnútroštátnej právnej úpravy nesusúvisieť s činnosťou výkladu právnych pravidiel, na ktorú sa vzťahuje odsek 2 toho istého článku, takže odsek 3 by nezavádzal žiadne výnimky z pravidla uvedeného v článku 2. Tak by to bolo iba v prípade, že by táto právna úprava konštatovala vylúčenie vzniku zodpovednosti štátu v určitých oblastiach súdnej činnosti (na ktoré sa vzťahuje odsek 2) a zároveň obmedzenie takéhoto vzniku v iných oblastiach činnosti sudcu (na ktoré sa vzťahuje odsek 3). V prípade, že by oblasti činnosti, na ktoré sa vzťahujú tieto odseky, neboli rozdielne, ale by sa úplne zhodovali, mohli by sme skutočne spornú vnútroštátnu právnu úpravu chápať iba ako obmedzenie vzniku zodpovednosti štátu a nie ako vylúčenie tohto vzniku.

20 — Pozri rozhodnutie vnútroštátneho súdu vo francúzskej verzii, s. 7 a 9.

21 — Tamže, s. 7.

45. Z ustálenej judikatúry vyplýva, že v rámci rozdelenia funkcií medzi Súdny dvor a vnútroštátne súdy v prejudiciálnom konaní sú iba vnútroštátne súdy a nie Súdny dvor oprávnené vykladať vnútroštátne právo.²²

jednej strane vylúčený v prípade výkladu právnych pravidiel a posúdenia skutkových okolností a dôkazov a na druhej strane obmedzený — okrem tohto prípadu — iba na prípady úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti.

46. V súlade s výkladom článku 2 ods. 2 spornej vnútroštátnej právnej úpravy, ktorú použil súd rozhodujúci vo veci samej, sa teda domnievam, že podľa tohto článku je vznik zodpovednosti štátu za výkon súdnej činnosti vylúčený, ak správanie vytýkané súdu je spojené s výkonom výkladu právnych pravidiel, aj keď tento výkon viedol k vážnemu porušeniu práva vyplývajúceho z neospravedliteľnej nedbanlivosti. Inak povedané, predpokladám, že článok 2 ods. 3 písm. a) spornej právnej úpravy sa má uplatniť v iných prípadoch porušenia zákona ako tých, ktoré sú uvedené v odseku 2 toho istého článku.

V — Posúdenie

48. Na zodpovedanie tejto otázky preskúmam zlučiteľnosť prípadov vylúčenia a potom obmedzenia vzniku zodpovednosti štátu za najvyšší súdny orgán, ktoré boli postupne uvedené vnútroštátnym súdom vo formulácii prejudiciálnej otázky, s právom Spoločenstva.

A — O vylúčení vzniku zodpovednosti štátu v prípade, keď porušenie práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom je spojené s výkladom právnych pravidiel

47. V dôsledku toho sa domnievam, že prejudiciálnou otázkou sa vnútroštátny súd v podstate snaží zistiť, či právo Spoločenstva bráni tomu, aby vznik zodpovednosti členského štátu za škodu spôsobenú jednotlivcom v prípade porušenia práva Spoločenstva zo strany najvyššieho súdneho orgánu bol na

49. Pripomínam, že v už citovanom rozsudku Köbler Súdny dvor uviedol, že zásada, podľa ktorej sú členské štáty povinné nahraďovať škodu spôsobenú jednotlivcom porušením práva Spoločenstva, ku ktorému došlo z ich strany, je rovnako použiteľná, ak toto porušenie vyplýva z rozhodnutia najvyššieho

²² — Pozri najmä rozsudky Súdneho dvora z 13. marca 1986, Sinatra, 296/84, Zb. s. 1047, bod 11, a z 26. septembra 1996 Allain, C-341/94, Zb. s. I-4631, bod 11.

súdneho orgánu. Tak to je z dôvodu požiadaviek týkajúcich sa ochrany práv jednotlivcov, ktoré vyplývajú z práva Spoločenstva.²³

pochádzajúce z najvyššieho súdneho orgánu je spojené s výkladom právnych pravidiel.²⁶

50. Tento záver nemôže byť spochybnený na základe tvrdení založených najmä na zásade nezávislosti sudcov alebo na zásade prekážky rozhodnutej veci, ktoré súd vyslovene odmietol.²⁴ Hoci osobitná povaha súdnej funkcie, ako aj zákonné požiadavky právnej istoty boli zohľadnené Súdnym dvorom a tiež ho priviedli k obmedzeniu zodpovednosti štátu na „mimoriadny prípad, kedy súd [to znamená najvyšší súdny orgán] porušil zjavným spôsobom uplatniteľné právo“²⁵, nemení to nič na skutočnosti, že zastával názor, že ani zásada nezávislosti sudcov, ani zásada prekážky rozhodnutej veci nemôže odôvodniť všeobecné vylúčenie celej zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva zo strany tohto súdu.

52. Pripustenie opaku by znamenalo odstránenie samotnej podstaty alebo zbavenie potrebného účinku zásady zodpovednosti štátu za najvyššie súdne orgány, stanovenej Súdnym dvorom v už citovanom rozsudku Köbler.

53. Výklad právnych pravidiel predstavuje podstatnú súčasť súdnej činnosti. O to viac sa to týka najvyšších súdnych orgánov, pokiaľ sú tieto tradične poverené zjednocovaním výkladu práva na vnútroštátnej úrovni.

51. Podľa mňa nemôžu takéto zásady, hoci majú ústavnoprávny charakter, odôvodňovať vylúčenie zodpovednosti štátu v osobitnom prípade, keď porušenie práva Spoločenstva

54. Presnejšie s ohľadom na túto významnú úlohu najvyšších súdnych orgánov, proti rozhodnutiam ktorých nie je prípustný opravný prostriedok podľa vnútroštátneho práva, sú tieto povinné podľa článku 234 ES podať návrh na začatie prejudiciálneho konania na Súdny dvor Európskych spoločenstiev o výklad práva Spoločenstva, aby

23 — Pozri rozsudok Köbler, už citovaný, bod 36.

24 — Tamže, body 37 až 43.

25 — Tamže, bod 53.

26 — Pripomínam, že ako som už uviedol v bode 18, vylúčenie zodpovednosti štátu, uvedené v článku 2 ods. 2 spornej právnej úpravy (ktorý je použiteľný na tento osobitný prípad) bolo, ako sa zdá, prijaté s cieľom zachovať nezávislosť sudcov, ktorá je zásadou ústavnoprávneho významu.

v tejto oblasti nevznikali rozdiely v judikatúre v rámci Spoločenstva.²⁷

55. Pri výkone ich tradičných funkcií — zjednocovaní výkladov právnych pravidiel, je možné, že tieto súdy porušia uplatniteľné právo Spoločenstva, čo môže viesť k vzniku zodpovednosti štátu pod podmienkou, že toto porušenie bude zjavné.²⁸ Takéto porušenie, vyplývajúce z činnosti výkladu právnych pravidiel, je možné vo viacerých situáciách, ku ktorým uvediem niekoľko príkladov, ktoré môžu nastať nezávisle od seba alebo súčasne.

56. Predmetné porušenie môže vyplývať z výkladu vnútroštátneho práva v zmysle nezodpovedajúcom uplatniteľnému právu Spoločenstva, v rozpore s povinnosťou konformného výkladu, ktorú podľa ustálenej judikatúry majú všetky vnútroštátne súdy a ktorej dôležitosť bola nedávno pripomenutá v rozsudku z 5. októbra 2004, Pfeiffer a i.²⁹, v rámci sporu medzi jednotlivcami

o uplatnení ustanovení vnútroštátneho práva, ktoré boli prijaté s cieľom prebrať smernicu priznávajúcu práva jednotlivcom.

57. Situáciu preskúmanú Súdny dvorom v rozsudku z 9. decembra 2003, Komisia/Taliansko³⁰ (vydanom krátko po už citovanom rozsudku Köbler), možno prirovnať k tomuto prípadu porušenia práva Spoločenstva (ktorý, samozrejme, predpokladá, že dotknutá vnútroštátna právna úprava môže byť vykladaná konformne).

58. Pripomínam, že v tejto veci Komisia vytýkala Talianskej republike, že ponechala v platnosti vnútroštátnu právnu úpravu, podľa ktorej, tak ako ju vykládali talianske súdy, medzi nimi aj Corte suprema di cassazione, a tak ako ju uplatňovala štátna správa, vrátenie daní zaplatených v rozpore s právom Spoločenstva bolo prakticky nemožné alebo mimoriadne obtiažne vzhľadom na dôkazné požiadavky spočívajúce na jednotlivcoch.

59. Táto vnútroštátna právna úprava nebola sama osebe v rozpore s právom Spoločenstva, pretože ako Súdny dvor zdôraznil, bola neutrálna, tak pokiaľ ide o dôkazné bremeno v súvislosti s dopadom týchto daní na iné osoby, ako aj na tieto účely prípustné

27 — Tento cieľ povinnosti položiť prejudiciálnu otázku bol upresnený Súdny dvorom v rozsudku zo 6. októbra 1982, Cilfit, 283/81, Zb. s. 3415, bod 7.

28 — Neskôr preskúmam zmysel tejto podmienky vzniku zodpovednosti štátu, ktorá je spresnená v bodoch 54 až 56 už citovaného rozsudku Köbler.

29 — Rozsudok C-397/01 až C-403/01, Zb. s. I-8835, body 110 až 115.

30 — Rozsudok C-129/00, Zb. s. I-14637.

spôsoby dokazovania.³¹ V každom prípade predmetná vnútroštátna právna úprava bola súdmi vykladaná rôzne, jednak spôsobom, ktorý vedie k jej uplatneniu v súlade s právom Spoločenstva, jednak spôsobom, ktorý vedie k jej uplatneniu v rozpore s týmto právom. Keďže táto druhá tendencia súdneho výkladu bol významná a nie ojedinelá, Súdny dvor ju zohľadnil pri určení rozsahu vnútroštátnej právnej úpravy. V tejto súvislosti vyhradil osobitnú pozornosť rozsudkom Corte suprema di cassazione³², ktorý vykladal vnútroštátnu právnu úpravu spôsobom, ktorý nie je v súlade s právom Spoločenstva a zjavne porušuje judikatúru Súdneho dvora v danej oblasti.³³

60. So zreteľom na odlišnosti judikatúry a praxe štátnej správy, ktoré preukazujú, že vnútroštátna právna úprava v danej oblasti nebola dostatočne jasná, aby bolo zabezpečené jej uplatňovanie v súlade s právom Spoločenstva, takže vnútroštátny zákonodarca by v nej musel vykonať nevyhnutné zmeny a upresnenia,³⁴ Súdny dvor rozhodol, že žaloba o nesplnenie povinnosti bola dôvodná.

31 — Pozri rozsudok Komisia/Taliansko, už citovaný, bod 31.

32 — Tamže, body 34 a 35.

33 — Pozri najmä rozsudok z 9. februára 1999, Dilexport, C-343/96, Zb. s. I-579, body 52 a 54, práve s ohľadom na dotknutú vnútroštátnu právnu úpravu, ako aj rozsudky z 9. novembra 1983, San Giorgio, 199/82, Zb. s. 3595, bod 14, a z 24. marca 1988, Komisia/Taliansko, 104/86, Zb. s. 1799, body 7 a 11, týkajúce sa predchádzajúcej vnútroštátnej právnej úpravy, ktorá bola nakoniec zrušená a stanovovala presne rovnaké dôkazné požiadavky, ako sú vyžadované niektorými súdmi a správnymi orgánmi v rámci výkladu a uplatňovania dotknutej vnútroštátnej právnej úpravy, ktorá ju nahradila.

34 — Pozri v tomto zmysle rozsudok z 9. decembra 2003, Komisia/Taliansko, už citovaný, bod 33.

61. Hoci k tomuto porušeniu práva Spoločenstva došlo zo strany všetkých vnútroštátnych orgánov (súdnych, správnych aj zákonodarných) a nie iba zo strany Corte suprema di cassazione a toto porušenie bolo preskúmané v osobitnom konaní o nesplnenie povinnosti, je nepochybné, že táto vec ponúka zaujímavý príklad porušenia práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom, na základe ktorého môže vzniknúť zodpovednosť štátu z dôvodu nekonformného výkladu (vnútroštátneho práva v porovnaní s požiadavkami práva Spoločenstva), ktorý bol prijatý pri zjavnom porušení judikatúry Súdneho dvora v danej oblasti.³⁵

62. V nadväznosti na uvádzaný prípad je tiež možné predstaviť si prípad, kedy by najvyšší súdny orgán uplatnil vnútroštátnu právnu úpravu, ktorú by považoval za zlučiteľnú s právnym poriadkom Spoločenstva, hoci by ju mal podľa zásady prednosti práva Spoločenstva pred vnútroštátnym právom neuplatniť z dôvodu, že je v nezmieriteľnom rozpore s právom Spoločenstva (vylučujúcim akúkoľvek možnosť konformného výkladu). Porušenie práva Spoločenstva, ktoré z toho vyplýva, môže byť spojené s vykonávaním výkladu vnútroštátneho práva a/alebo práva Spoločenstva, ktoré spočíva napríklad vo výklade vnútroštátneho práva tak, aby bolo jeho uplatnenie zlučiteľné s právom Spolo-

35 — Upozorňujem, že Corte suprema di cassazione sa zrejme od tejto judikatúry odchytil po vyhlásení rozsudku Súdneho dvora v tejto veci. Pozri v tomto zmysle rozsudok zo 14. júla 2004, č. 13054, Soc. Sief a i./Ministero dell'Economia e delle Finanze a i. (*Foro italiano* I, 2004, s. 2700).

čerstva, hoci toto je nepochybne nesprávne vykladané, keďže v tomto prípade ich práve nie je možné zosúladiť.

63. K tomuto ale aj k predchádzajúcemu prípadu môžem prirovnať prípad, keď by porušenie práva Spoločenstva vyplývalo z nesprávneho výkladu uplatniteľného pravidla práva Spoločenstva, či už hmotnoprávneho ustanovenia alebo procesnoprávneho.

64. Vylúčiť zodpovednosť štátu v prípade porušenia práva len z dôvodu, že predmetné porušenie je spojené s výkladom právnych pravidiel, by znamenalo vylúčenie zodpovednosti štátu v každom z týchto troch prípadov porušenia práva Spoločenstva. Takéto vylúčenie zodpovednosti štátu v prípade, že k porušeniu práva Spoločenstva došlo zo strany najvyššieho súdneho orgánu, vážne ohrozuje zásadu stanovenú Súdny dvorom v už citovanom rozsudku Köbler.

65. K týmto rozdielnym prípadom porušenia práva Spoločenstva treba pridať ešte situáciu, keď najvyšší súdny orgán nesplní povinnosť položiť prejudiciálnu otázku o výklad práva Spoločenstva, ktorú má podľa článku 234 tretieho odseku ES.

66. Nesplnenie takejto povinnosti môže viesť k pochybeniu súdu spadajúcemu pod niektorý z uvedených prípadov, či už pôjde o nesprávny výklad uplatniteľného práva Spoločenstva alebo nesprávne vyvodenie z toho vyplývajúcich dôsledkov pre konformný výklad vnútroštátneho práva, alebo pre posúdenie zlučiteľnosti tohto práva s právom Spoločenstva.

67. Vplyv nesplnenia povinnosti položiť prejudiciálnu otázku na porušenie práva Spoločenstva bol zohľadnený Súdny dvorom pri definovaní kritérií, ktoré treba vziať do úvahy pri rozhodovaní, či najvyšší súdny orgán zjavným spôsobom porušil uplatniteľné právo, aby sa určilo, či je splnená prvá podmienka vzniku zodpovednosti štátu, ktorá sa týka existencie dostatočne závažného porušenia práva Spoločenstva.

68. V bode 55 už citovaného rozsudku Köbler Súdny dvor spresnil, že treba vziať do úvahy najmä „stupeň jasnosti a presnosti porušeného pravidla, či bolo porušenie úmyselné, ospravedlniteľnú alebo neospravedlniteľnú povahu nesprávneho právneho posúdenia, prípadne stanovisko zaujaté inštitúciou Spoločenstva, ako aj to, či si predmetný súd splnil alebo nesplnil povinnosť položiť prejudiciálne otázky podľa článku 234 tretieho odseku ES“.

69. Nesplnenie povinnosti položiť prejudiciálnu otázku je jedným z kritérií, ktoré je potrebné zohľadniť pri zisťovaní existencie dostatočne významného porušenia práva Spoločenstva zo strany najvyššieho súdneho orgánu, ktoré treba pridať ku kritériám stanoveným Súdnym dvorom v už citovanom rozsudku *Brasserie du pêcheur* a *Factortame* a v ustálenej judikatúre vzťahujúcej sa na zodpovednosť štátu za konanie zákonodarcu alebo správneho orgánu.³⁶

70. Aj keď sa Súdny dvor snažil vyhnúť určeniu hierarchie medzi týmito rôznymi kritériami — pričom relevantnosť niektorých z nich sa mi zdá byť sporná³⁷ — myslím si, že kritérium povinnosti položiť prejudiciálnu otázku má osobitnú dôležitosť.

71. Ak sa má totiž určiť, či uvedené nesprávne právne posúdenie je ospravedliteľné alebo neospravedliteľné (táto skutočnosť je podľa mňa centrálnym kritériom, od ktorého sa odvíjajú ostatné)³⁸, je potrebné venovať osobitnú pozornosť prístupu dotknutého najvyššieho súdneho orgánu k jeho povinnosti položiť prejudiciálnu otázku.

36 — Pokiaľ ide o tento vývoj judikatúry, pozri body 131 až 137 mojich návrhov vo veci, v ktorej bol vydaný už citovaný rozsudok *Köbler*.

37 — To je podľa mňa prípad kritéria súvisiaceho s úmyselnou alebo neúmyselnou povahou porušenia, ako aj kritéria týkajúceho sa postoja inštitúcií Spoločenstva (s výnimkou osobitnej oblasti práva hospodárskej súťaže a štátnej pomoci, v ktorej toto kritérium môže byť relevantné). Pozri bližšie body 154 až 156 mojich návrhov vo veci, v ktorej bol vydaný už citovaný rozsudok *Köbler*.

38 — Pozri v tomto zmysle bod 139 mojich návrhov vo veci, v ktorej bol vydaný už citovaný rozsudok *Köbler*.

72. Ak je porušené právne pravidlo nejasné a nepresné, dotknuté nesprávne právne posúdenie nie je pre to ospravedliteľné, pretože práve v takom prípade mal najvyšší súdny orgán položiť prejudiciálnu otázku, vzhľadom na to, že nemožno dospieť k záveru, že riešenie dotknutej právnej otázky nenecháva žiadny priestor pochybnostiam v zmysle už citovaného rozsudku *Cilfit*³⁹, o to viac v prípade, keby neexistovala žiadna judikatúra Súdného dvora, ktorá by mohla objasniť túto otázku.⁴⁰

73. Naopak, ak je porušené právne pravidlo jasné a presné, je dotknuté nesprávne právne porušenie o to menej ospravedliteľné, keďže ak by najvyšší súdny orgán mal v úmysle neuplatniť ho, napríklad v prípade, že by bolo podľa tohto súdu v rozpore s inými pravidlami, ktorých výklad alebo uplatnenie spolu s porušeným pravidlom by bol obtiažny, tento súd by musel rovnako položiť pre-

39 — Pozri body 16 až 20 rozsudku.

40 — Podľa môjho názoru táto analýza nemôže byť spochybnená analýzou vykonanou v už citovanom rozsudku *Köbler* (body 120 až 124), čo sa týka porušenia niektorých pravidiel práva Spoločenstva, ktoré Súdny dvor považuje za nejasné alebo nepresné. Iste, podľa Súdného dvora so zreteľom na povahu súdnej spolupráce, ktorá riadi mechanizmus prejudiciálneho konania, sa späťzatie prejudiciálnej otázky môže zdať menej závažné ako jej nepoloženie, takže toto nesprávne právne posúdenie (ku ktorému by pravdepodobne nedošlo, keby táto otázka bola ponechaná), by bolo ľahšie ospravedliteľné, ako keby nebol vôbec podaný návrh na začatie prejudiciálneho konania. V každom prípade, z čisto právneho hľadiska a z hľadiska politiky judikatúry sa možno pýtať, či je takéto rozlíšenie relevantné v prípade, keď rovnako ako v tomto prípade dotknutý najvyšší súdny orgán vzal späť prejudiciálnu otázku z dôvodu nesprávneho pochopenia rozsudku, ktorý mu bol doručný Súdnym dvorom po tom, čo Súdny dvor dostal uvedenú otázku, hoci jednoduché pozorné preštudovanie tohto rozsudku (jednoznačné) by umožnilo predísť takémuto nesprávnemu pochopeniu (ako aj nepochybne chybnému vyvodeniu dôsledkov, ktoré z toho vyplývajú pre rozhodnutie vo veci). Táto analýza Súdného dvora, ktorá smeruje k zmenšeniu dôležitosti kritéria súvisiaceho s splnením povinnosti položiť prejudiciálnu otázku, sa zdá byť založená na úvahách spojených s osobitnými okolnosťami tohto prípadu, takže sa možno domnievať, že nie je určená na to, aby sa uplatňovala aj nad rámec týchto okolností.

judiciálnu otázku, keďže v súlade s vlastnou analýzou takisto nemohol dospieť k záveru, že riešenie, ktoré zamýšľa prijať v súvislosti s prejednávanou právnou otázkou, nepripúšťa žiadnu dôvodnú pochybnosť, a to najmä v prípade, keď sa tento najvyšší súdny orgán chcel tiež odchýliť od judikatúry Súdneho dvora v danej oblasti.⁴¹

74. Podľa môjho názoru tieto príklady preukazujú, akú váhu môže mať nesplnenie povinnosti položiť prejudiciálnu otázku najvyšším súdnym orgánom pri citlivom posúdení ospravedlniteľnosti alebo neospravedlniteľnosti tohto nesprávneho právneho posúdenia, ktorým sa má určiť, či dotknuté porušenie je dostatočne závažné na vznik zodpovednosti štátu.

75. Osud, ktorý Súdny dvor určil v bode 55 v už citovanom rozsudku Köbler nespĺneniu povinnosti položiť prejudiciálnu otázku, ktorej dôležitosť pri posúdení ospravedlniteľnosti alebo neospravedlniteľnosti povahy tohto nesprávneho právneho posúdenia som práve zdôraznil, podľa môjho názoru

41 — Ako som už uviedol v bode 141 mojich návrhov vo veci vo veci, v ktorej bol vydaný už citovaný rozsudok Köbler, rozsudky Súdneho dvora, najmä v rámci prejudiciálneho konania, nevyhnutne zaväzujú vnútroštátne súdy, čo sa týka výkladu ustanovení práva Spoločenstva, takže ak sa vnútroštátne súdne orgány chcú odchýliť od judikatúry Súdneho dvora, môžu tak urobiť iba položením prejudiciálnej otázky Súdnemu dvoru s tým, že mu predložia na posúdenie nové okolnosti, ktoré ho môžu priviesť k rozdielnej odpovedi na už zodpovedanú otázku.

bráni tomu, aby vznik zodpovednosti štátu bol vylúčený v prípade, že porušenie práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom je spojené s nespĺnením povinnosti položiť prejudiciálnu otázku.

76. Zdá sa, že to je zmyslom takej vnútroštátnej právnej úpravy, aká je v spore vo veci samej. V konečnom dôsledku nesplnenie povinnosti položiť prejudiciálnu otázku má viacero spoločných bodov s výkonom výkladu právnych pravidiel. Ako som už uviedol, takéto nesplnenie by mohlo viesť nielen k porušeniu práva Spoločenstva spojeného s výkladom týchto pravidiel, ale môže okrem toho samo osebe vyplývať z nesprávneho výkladu práva Spoločenstva alebo z nepresného výkladu judikatúry Súdneho dvora v danej oblasti. Z toho vyplýva, že podľa takejto vnútroštátnej právnej úpravy by porušenie práva Spoločenstva, ktorého sa dopustil najvyšší súdny orgán tým, že nespĺnil povinnosť položiť prejudiciálnu otázku, nemohlo mať za následok vznik zodpovednosti štátu.

77. Ak by sme vychádzali iba z bodu 55 už citovaného rozsudku Köbler, ktorý sa snaží spresniť rozsah zásady zodpovednosti štátu za porušenie práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom, treba z neho vyvodiť, že táto zásada bráni tomu, aby podľa vnútroštátnej právnej úpravy (takej, akou sa zdá byť

právna úprava vo veci samej) bol vznik zodpovednosti štátu vylúčený v prípade, že je porušenie spojené s nespĺnením povinnosti položiť prejudiciálnu otázku.

78. Podľa môjho názoru by to bolo rovnako aj v osobitnom prípade (bezpochyby ojedinelom⁴²), keď by porušenie práva Spoločenstva, ktoré by najvyššiemu súdnemu orgánu vytýkal jednotliviec, ktorého návrhom sa nevyhovelo, spočívalo iba v nespĺnení povinnosti položiť prejudiciálnu otázku.

79. Ako som už uviedol v bode 144 mojich návrhov vo veci, v ktorej bol vynesенý už citovaný rozsudok Köbler, nemožno *a priori* vylúčiť, že zodpovednosť štátu vznikne už na základe zjavného nespĺnenia povinnosti položiť prejudiciálnu otázku, hoci — ako som už zdôraznil — (v bodoch 149 a 150 uvedených návrhov), vznik zodpovednosti štátu v tomto prípade by mohlo naraziť na vážne ťažkosti s predložením dôkazov o priamej príčinnej súvislosti medzi nespĺnením povinnosti položiť prejudiciálnu otázku a tvrdenou škodou.

42 — Je možné predstaviť si prípad, že by jednotliviec svoju žalobu o zodpovednosť štátu sústredil skôr na údajné nespĺnenie povinnosti položiť prejudiciálnu otázku, ako na údajné porušenie pravidla práva Spoločenstva, ktorého výklad mal viesť k podaniu návrhu na začatie prejudiciálneho konania, v prípade, keď by bolo jednoduchšie preukázať existenciu zjavného nespĺnenia povinnosti položiť prejudiciálnu otázku než zjavné porušenie dotknutého hmotnoprávneho pravidla.

80. Podľa môjho názoru súbor týchto úvah dokazuje, do akej miery by bola zásada zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom, ktorá bola stanovená Súdnym dvorom v už citovanom rozsudku Köbler, narušená v prípade, že by vznik takejto zodpovednosti bol vylúčený (podľa vnútroštátnej právnej úpravy), keby išlo o porušenie spojené s výkladom právnych pravidiel.

81. Na základe toho som dospel k názoru, že zásada zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva zo strany najvyššieho súdneho orgánu bráni tomu, aby vznik tejto zodpovednosti bol podľa vnútroštátnej právnej úpravy vylúčený iba z dôvodu, že toto porušenie bolo spojené s výkladom právnych pravidiel.

B — O vylúčení vzniku zodpovednosti štátu v prípade, keď je porušenie práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom spojené s posúdením skutkových okolností a dôkazov

82. Na prvý pohľad by bolo možné klásť si otázku, či vylúčenie vzniku zodpovednosti štátu, keď je výkon súdnej činnosti spojený s posúdením skutkových okolností a dôkazov, má vplyv na zásadu zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom.

83. Všeobecne sa uznáva, že najvyššie súdne orgány na rozdiel od bežných súdnych orgánov riešia iba právne otázky a nie právne a skutkové otázky. Takto v zásade nemajú za úlohu posúdiť vecnú správnosť skutkových zistení, ani ich relevantnosť, ako ani zmysel a dosah dôkazných prvkov predložených na ich preukázanie, pretože toto posúdenie svojou povahou prislúcha jedine súdnym orgánom konajúcim vo veci samej. Z uvedeného v zásade vyplýva, že jedine nesprávne právne posúdenie, a nie skutkový omyl spadá pod kontrolu vykonávanú najvyššími súdnymi orgánmi nad rozhodnutiami vydanými bežnými súdnymi orgánmi.⁴³

z ktorej vyplýva ich podriadenie určitému právnemu režimu.⁴⁴ Každá z týchto činností spadá do rámca kontroly správneho právneho posúdenia, či už ide o riadne preukázanie skutkových okolností konštatovaných súdom konajúcim vo veci samej alebo z nich vyplývajúceho vyvedenia právnych dôsledkov týmito súdmi (vyvedenie dôsledkov, ktoré môže navyše vyplývať z nesprávneho výkladu pojmu zodpovedajúceho tejto právnej kategórii).

85. Právu Spoločenstva nie je taká kontrola neznáma.

84. Posúdenie skutkových okolností a dôkazov týmito súdmi úplne neunikne kontrole najvyšších súdnych orgánov, najmä vzhľadom na to, že tieto dohliadajú na dodržiavanie pravidiel dokazovania (súvisiacich s prípustnosťou dokazovania alebo s dôkazným bremenom) a musia overovať správnosť právnej kvalifikácie skutkových okolností, a teda skúmať, či okolnosti prípadu, ako sú uvedené v napadnutom rozhodnutí, spadajú do právnej kategórie, do ktorej ich súd konajúci vo veci samej zaradil,

86. Hoci procesné podmienky určené na to, aby bolo vo vnútroštátnom práve zabezpečené zachovanie práv, ktoré osobám podliehajúcim súdnej právomoci vyplývajú z práva Spoločenstva, sú z veľkej časti riadené zásadou procesnej autonómie členských štátov, pod podmienkou dodržania zásad ekvivalencie a efektivity, existujú určité pravidlá práva Spoločenstva v oblasti dokazovania. Je to tak napríklad v prípade pravidiel obsiahnutých vo viacerých smerniciach,

43 — V tejto súvislosti pozri, najmä pokiaľ ide o francúzsky systém, BORÉ, J. BORÉ, L.: *La cassation en matière civile*. Dalloz, tretie vydanie, 2003, s. 223 a s. 262 až 278; ďalej štúdiu komparatívneho práva francúzskeho a nemeckého systému, FERRAND, F.: *Cassation française et Révision allemande*. PUF, 1993, s. 42 a 161; pokiaľ ide o taliansky systém, DI FEDERICO, G.: *Manuale di ordinamento giudiziario*. CEDAM, 2004, s. 83 až 85. Pre porovnateľný systém pozri WATHELET, M., VAN RAEPENBUSCH, S.: Le contrôle sur pourvoi de la Cour de justice des Communautés européennes, dix ans après la création du Tribunal de première instance. In: *Mélanges en l'honneur de M. Schockweiler*. 1999, s. 605 až 633.

44 — Pozri, najmä pokiaľ ide o francúzsky systém, BORÉ, J., BORÉ, L. c. d., s. 274 a 275, ako aj s. 279 až 294; pokiaľ ide o francúzsky a nemecký systém, FERRAND, F.: c. d., s. 135 a 163; a pokiaľ ide o taliansky systém, ASCARELLI, T.: *Le fait et le droit devant la Cour de cassation italienne*. In: *Le Fait et le droit, Etudes de logique juridique*. Bruylant, Bruxelles, 1961, s. 113 a naśl., ako aj MAZZARELLA, F.: *Analisi del giudizio civile di cassazione*. CEDAM, tretie vydanie, 2003, s. 86.

pokiaľ ide o dôkazné bremeno v oblasti diskriminácie.⁴⁵ Povinnosťou najvyšších súdnych orgánov je zabezpečiť dodržiavanie týchto pravidiel súdmi konajúcimi vo veci samej.

com vyplývajú z priameho účinku ustanovení článku 93 ods. 3 Zmluvy ES.

87. Navyše, mnohé pojmy práva Spoločenstva podliehajú kontrole správnosti právnej kvalifikácie skutkových okolností. Toto platí osobitne v oblasti štátnej pomoci.

88. Ako som už uviedol (s výhradou zmien vyplývajúcich z nariadenia č. 994/98)⁴⁶, výkon kontroly štátnej pomoci spočíva tak na Komisii, ako aj na vnútroštátnom súde, keďže obom sú zverené rozdielne a navzájom sa dopĺňajúce úlohy. Zatiaľ čo Komisia je poverená preskúmať zlučiteľnosť pomoci so spoločným trhom, vnútroštátny súd je povinný chrániť (až do konečného rozhodnutia Komisie o zlučiteľnosti takejto pomoci so spoločným trhom) práva, ktoré jednotliv-

89. V tomto rámci vnútroštátnemu súdu prináleží vykonať viaceré činnosti spojené s právnou kvalifikáciou skutkových okolností. Najskôr musí preskúmať, či sporné opatrenie predstavuje štátnu pomoc v zmysle článku 92 ods. 1 Zmluvy, to znamená, či jej príjemca alebo príjemcovia získajú nejakú výhodu z verejných prostriedkov.⁴⁷ Ďalej musí určiť, či táto štátna pomoc patrí do kategórie tých, ktoré sú zakázané podľa článku 92 ods. 1 Zmluvy, to znamená, či môže jednak narušiť hospodársku súťaž a jednak ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi. Keď vnútroštátny súd dospeje k záveru, že na sporné opatrenie sa vzťahuje zásadný zákaz uvedený v tomto článku, musí ešte určiť, či sa naň vzťahuje konanie o preskúmaní štátnej pomoci uvedené v článku 93 ods. 3 Zmluvy, čo ho v prípade

45 — Pozri článok 8 smernice Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod (Ú. v. ES L 180, s. 22; Mim. vyd. 20/001, s. 23), ako aj článok 10 smernice Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani (Ú. v. ES L 303, s. 16; Mim. vyd. 05/004, s. 79), ktorá nadväzuje na smernicu Rady 97/80/ES z 15. decembra 1997 o dôkaznom bremene v prípadoch diskriminácie na základe pohlavia (Ú. v. ES L 14, s. 6; Mim. vyd. 05/003, s. 264).

46 — Pozri body 10 až 12 návrhov, ako aj príslušné poznámky pod čiarou.

47 — Táto kvalifikácia môže byť pre vnútroštátny súd obtiažna najmä preto, že ide o dotácie štátneho pôvodu poskytnuté ako náhrada nákladov za záväzky verejnej služby, ktoré boli uložené podniku, so zreteľom na dosah, ktorý Súdny dvor priznal v rozsudku z 24. júla 2003, Altmark Trans a Regierungspräsidium Magdeburg (C-280/00, Zb. s. I-7747, body 83 až 94), kritériu zvýhodnenia poskytnutého príjemcovi takéhoto opatrenia. Prípadom, že v už citovanom rozsudku SFEI a i. (bod 50) Súdny dvor zdôraznil, že „ak má vnútroštátny súd pochybnosti o kvalifikácii predmetného vnútroštátneho opatrenia ako štátnej pomoci, môže požiadať Komisiu o objasnenie v tejto veci“ s tým, že upresňuje, že „v oznámení Komisie z 23. novembra 1995 o spolupráci medzi Komisiou a vnútroštátnymi súdmi v oblasti štátnej pomoci... Komisia vyslovene podnikla vnútroštátne sudy, aby sa na ňu obrátili v prípade, že sa vyskytnú ťažkosti v uplatnení článku 93 ods. 3 Zmluvy a vysvetlila povahu informácií, ktoré môže poskytnúť“. V tomto zmysle Súdny dvor dodal, že „okrem toho, vnútroštátny súd môže alebo musí, v súlade s článkom 177 druhého a tretieho odseku Zmluvy položiť prejudiciálnu otázku Súdnemu dvoru o výklad článku 92 Zmluvy“ (bod 51).

pozitívnej odpovede vedie k preskúmaniu, či ide o novú štátnu pomoc (ktorá podlieha tomuto konaniu) alebo už existujúcu (na ktorú sa toto konanie nevzťahuje).

v prípade, že by v súlade s kritériami uvedenými v už citovanom rozsudku Köbler z toho vyplývalo zjavné porušenie uplatniteľného práva Spoločenstva.

90. Až po ukončení týchto činností kvalifikácie sa môže vnútroštátny súd vyjadriť k legalite sporného opatrenia a vyvodíť z toho všetky dôsledky, ktoré z toho vyplývajú v prípade porušenia článku 93 ods. 3 Zmluvy.⁴⁸

93. Na základe toho som dospel k názoru, že zásada zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva zo strany najvyššieho súdneho orgánu bráni tomu, aby podľa vnútroštátnej právnej úpravy bol vznik tejto zodpovednosti všeobecne vylúčený len z dôvodu, že uvedené porušenie bolo spojené s posúdením skutkových okolností a dôkazov.

91. Všetky tieto činnosti právnej kvalifikácie skutkových okolností v takej oblasti, o akú ide v spore vo veci samej, podliehajú kontrole najvyšších súdnych orgánov.

94. Teraz je potrebné preskúmať, či takáto zásada tiež bráni tomu, aby podľa vnútroštátnej právnej úpravy bol vznik zodpovednosti štátu obmedzený (ak nie je vylúčený) len na prípady úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti.

92. Môže sa stať, že v rámci kontroly chybného právneho posúdenia sa aj samotné najvyššie súdne orgány dopustia nesprávneho právneho posúdenia, ktoré môže mať za následok vznik zodpovednosti štátu

C — O obmedzení vzniku zodpovednosti štátu za porušenie práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom v prípadoch úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti

48 — Pre načrtnutie s tým spojených dôsledkov pozri bod 125 mojich prvých návrhov vo veci, v ktorej bol vydaný už citovaný rozsudok Altmark Trans a Regierungspräsidium Magdeburg. V tejto súvislosti by som zdôraznil, že nevyhnutnosť rozhodnutia vnútroštátneho súdu o zákonnosti sporného opatrenia nie je spočívajúca konečným rozhodnutím Komisie, ktoré ho vyhlási za zlučiteľné so spoločným trhom. Podľa ustálenej judikatúry Súdného dvora nie je účinkom takéhoto rozhodnutia Komisie dodatočná náprava vykonania opatrenia pomoci, neoznámeného v rozpore s článkom 93 ods. 3 Zmluvy. Pozri najmä rozsudok Saumon, už citovaný, body 16 a 17, ako aj rozsudky z 21. októbra 2003, Van Calster a i., C-261/01 a C-262/01, Zb. s. I-12249, body 62 a 63, a z 21. júla 2005, Xunta de Galicia, C-71/04, Zb. s. I-7419, bod 31.

95. Pripomínam, že v bode 53 už citovaného rozsudku Köbler Súdny dvor obmedzil vznik zodpovednosti štátu za porušenie práva

Spoločenstva vyplývajúceho z rozhodnutia najvyššieho súdneho orgánu „na výnimočný prípad, kedy... [tento najvyšší súdny orgán] porušil *zjavným* spôsobom uplatniteľné právo“.⁴⁹

96. Toto pravidlo je odlišné od toho, ktoré Súdny dvor použil v už citovanom rozsudku Brasserie du pêcheur a Factortame, keď členský štát koná v oblasti, v ktorej disponuje širokou mierou voľnej úvahy. Súdny dvor rozhodol, že v tomto prípade by zodpovednosť štátu vznikla, len ak „členský štát... *zjavne a závažne* prekročí[1] hranice voľnej úvahy, ktoré sú [mu] uložené“.⁵⁰

97. Môžeme sa pýtať, aký je zmysel takejto zmeny pravidla, keďže v už citovanom rozsudku Köbler (body 55 a 56) Súdny dvor aj tak v plnom rozsahu prevzal zoznam kritérií, ktoré stanovil v už citovanom rozsudku Brasserie du pêcheur a Factortame (body 56 a 57), aby zistil, či je táto podmienka týkajúca sa povahy daného porušenia splnená. Ako som už uviedol, Súdny dvor sa obmedzil na pridanie kritéria o nespĺnení povinnosti položiť prejudiciálnu otázku.

98. Súvisí opomenutie výslovného odkazu na závažnosť porušenia, s tým, že od vydania rozsudku Súdneho dvora zo 4. júla 2000, Bergaderm a Goupil/Komisía⁵¹, sa upustilo od podmienky vzniku zodpovednosti, ktorá sa týkala vyššej právnej sily porušenej právnej normy a bola stanovená Súdny dvorom pred niekoľkými rokmi vo vzťahu k mimozmluvnej zodpovednosti Spoločenstva? Aj keď táto podmienka vzniku zodpovednosti Spoločenstva nebola rozšírená, v už citovanom rozsudku Brasserie du pêcheur a Factortame, na režim zodpovednosti členských štátov, Súdny dvor v tom istom rozsudku zopakoval požiadavku závažnosti daného porušenia (ktorá bola tiež vyslovená v rámci zodpovednosti Spoločenstva), možno si kľásť otázku, či sa Súdny dvor v už citovanom rozsudku Köbler neriadil snahou o vyhnutie sa tomu, aby táto požiadavka závažnosti porušenia bola vykladaná ako požiadavka na charakter porušeného práva, keďže takzvaná vyššia sila alebo základná povaha tohto pravidla by mohla prispieť k tomu, že sa toto porušenie bude považovať za závažné. Táto otázka zostáva otvorená.

99. Akýkoľvek by bol výklad tohto vývoja terminológie judikatúry, opakujem, že pre posúdenie, či podmienka vzniku zodpovednosti štátu týkajúca sa povahy porušenia práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom je splnená, je podľa Súdneho dvora potrebné zohľadniť najmä „stupeň jasnosti a presnosti porušeného pravidla, či bolo porušenie úmyselné, ospravedlniteľné alebo

49 — Kurzívou zvýraznil generálny advokát.

50 — Bod 55, kurzívou zvýraznil generálny advokát.

51 — Rozsudok C-352/98 P, Zb. s. I-5291, pozri body 13 a 39 až 47.

neospravedliteľnú povahu nesprávneho právneho posúdenia, prípadne stanovisko zaujaté inštitúciou Spoločenstva, ako aj to, či si daný súd splnil alebo nesplnil povinnosť položiť prejudiciálne otázky podľa článku 234 tretieho odseku ES.⁵² Pripomínam, že podľa Súdneho dvora „v každom prípade, porušenie práva Spoločenstva je dostatočne závažné, ak je predmetné rozhodnutie v zjavnom rozpore s judikatúrou Súdneho dvora v danej oblasti“.⁵³

100. Aj keď pojmy úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti môžu mať v právnych systémoch rôznych členských štátov rozdielny význam, v nadväznosti na judikatúru vo veci *Brasserie du pêcheur* a *Factortame*⁵⁴, sa možno domnievať, že niektoré prvky, ktoré môžu byť v rámci vnútroštátneho právneho systému naviazané na tieto pojmy, majú so zreteľom na sériu kritérií uvedených v bodoch 55 a 56 už citovaného rozsudku Köbler význam pre posúdenie, či najvyšší súdny orgán zjavne porušil uplatniteľné právo.

101. A hoci zodpovednosť štátu môže na základe vnútroštátneho práva vzniknúť za menej reštriktívnych podmienok ako tých, ktoré Súdny dvor stanovil v už citovanom rozsudku Köbler⁵⁵, uloženie ďalšej, a teda reštriktívnejšej podmienky by naproti tomu znamenalo sponchybnenie práva na náhradu škody, ktoré má základ v právnom poriadku Spoločenstva.⁵⁶

102. Tak ako Komisia a bez toho, aby som sa vzdal svojich výhrad týkajúcich sa relevantnosti kritéria súvisiaceho s vedomou povahou tohto porušenia, ktorá nakoniec bol prevzatá Súdny dvorom v už citovanom rozsudku Köbler (ktorý beriem na vedomie)⁵⁷, vyvodzujem z tohto nového vývoja v súdnej praxi, že vznik zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom nemôže byť podmienený podmienkou vyplývajúcou z pojmu úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti, ktorá ide nad rámec zjavného porušenia uplatniteľného práva (v zmysle bodov 55 a 56 už citovaného rozsudku Köbler).⁵⁸

52 — Pozri rozsudok Köbler, už citovaný, bod 55.

53 — Tamže, bod 56.

54 — Pozri bod 78 rozsudku *Brasserie du Pêcheur* a *Factortame*, už citovaný, čo sa týka možnosti podmieniť vznik zodpovednosti členského štátu existenciou zavinenia. Pojem zavinenia možno prirovnať k pojmu úmysel (v zmysle úmyselného zavinenia) alebo hrubej nedbanlivosti (v zmysle neúmyselného zavinenia).

55 — Pozri rozsudok Köbler, už citovaný, bod 57, v spojitosti s rozsudkom *Brasserie du pêcheur* a *Factortame*, už citovaný, bod 66.

56 — Tamže.

57 — Pozri výhrady, ktoré som vyjadril v bode 156 mojich návrhov vo veci, v ktorej bol vydaný už citovaný rozsudok Köbler. Aj keď trvám na týchto výhradách, nechcem navrhovať zmenu judikatúry v tomto bode.

58 — Pozri pre porovnateľné odôvodnenie rozsudok *Brasserie du pêcheur* a *Factortame*, už citovaný, bod 79.

103. V dôsledku toho je na prejudiciálnu otázku, ktorú vnútroštátny súd ponechal, potrebné odpovedať tak, že hoci zásada zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom bráni tomu, aby podľa vnútroštátnej právnej úpravy bol vznik tejto zodpovednosti všeobecne vylúčený len z dôvodu, že predmetné porušenie súvisí s výkladom právnych pravidiel alebo posúdením skutkových okolností a dôkazov, táto zásada nebráni tomu, aby vznik zodpovednosti bol podmienený existenciou úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti zo strany tohto najvyššieho súdneho orgánu, s výhradou, že táto podmienka nejde nad rámec zjavného porušenia uplatniteľného práva.

VI — Návrh

104. So zreteľom na všetky uvedené úvahy navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na prejudiciálnu otázku, ktorú mu položil Tribunale di Genova, takto:

Hoci zásada zodpovednosti štátu v prípade porušenia práva Spoločenstva najvyšším súdnym orgánom bráni tomu, aby podľa vnútroštátnej právnej úpravy vznik tejto zodpovednosti bol všeobecne vylúčený len z dôvodu, že predmetné porušenie súvisí s výkladom právnych pravidiel alebo posúdením skutkových okolností a dôkazov, táto zásada nebráni tomu, aby vznik zodpovednosti bol podmienený existenciou úmyselného protiprávneho konania alebo hrubej nedbanlivosti zo strany tohto najvyššieho súdneho orgánu, s výhradou, že táto podmienka nejde nad rámec zjavného porušenia uplatniteľného práva.